

6. Oxford Dictionary of English [Electronic resource]. – Mode of access : a : http://oxforddictionaries.com/.
7. Oxford Dictionary of Idioms / [ed. Judith Siefring]. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 340 p.
8. Renton N. E. *Metaphorically Speaking : a dictionary of 3800 picturesque idiomatic expressions* / N. E. Renton. – NY : Warner Books Edition, 1990. – 528 p.
9. Roget's Super Thesaurus / Marc McCutcheon. – [4th Edition] Cincinnati, Ohio : Writer's Digest Books, 2010. – 682 p.
10. Spears R. A. *NTC's Thematic Dictionary of American Idioms* / R. A. Spears. – Chicago : NTC/Contemporary Publishing Company, 1998. – 419 p.
11. Webster's New Dictionary of Synonyms. – Springfield, Massachusetts : Merriam-Webster Inc., 1984. – 909 p.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811.111'42

А. П. Мартинюк – доктор філологічних наук,
професор кафедри теорії та практики перекладу
англійської мови Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Лінгвістична концептологія: методологічні платформи, методики аналізу, перспективи розвитку

*Роботу виконано на кафедрі теорії та практики
перекладу англійської мови ХНУ ім. В. Н. Каразіна*

У статті проаналізовано методологічні засади і методичні процедури основних напрямів дослідження концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці й окреслено перспективи дискурсивної концептології. Дискурсивна концептологія піддає критиці тлумачення концепту як ментальної репрезентації-віддзеркалення дійсності й обґрунтовує діяльнісне розуміння концепту як події наповнення мовного знака змістом у процесі дискурсивної взаємодії.

Ключові слова: концепт, мовний знак, дискурсивна взаємодія.

Мартинюк А. П. Лингвистическая концептология: методологические платформы, методики анализа, перспективы развития. В статье проанализированы методологические основы и методические процедуры основных направлений исследования концептов в современной когнитивной лингвистике, а также очерчены перспективы дискурсивной концептологии. Дискурсивная концептология подвергает критике представление о концепте как ментальной репрезентации-отражении действительности и обосновывает деятельностное понимание концепта как события наполнения языкового знака смыслом в процессе дискурсивного взаимодействия.

Ключевые слова: концепт, языковой знак, дискурсивное взаимодействие.

Martynuk A. P. Linguistic Conceptology: Methodological Grounds, Methods of Analysis, Perspectives of Development. The article presents the analysis of the methodology and methodic procedures of the main trends of concept research in contemporary cognitive science and outlines the perspectives of the discursive approach. This approach criticizes the view of a concept as a mental representation-reflection of reality and establishes the dynamic interpretation of a concept as the event of endowing a language sign with meaning in discursive interaction.

Key words: concept, language sign, discursive interaction.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиліття в когнітивній лінгвістиці сформовано потужний концептологічний напрям, об'єктом дослідження якого є концепт як основна оперативна одиниця ментальних ресурсів людини, що забезпечує її розумово-мовленнєву діяльність.

Метою статті є аналіз методологічного підґрунтя й методичного інструментарію основних розгалужень сучасної концептології й окреслення наукових перспектив її розвитку.

Актуальність теми обумовлена потребою критичного осмислення методологічних засад різних напрямів концептуального аналізу, упорядкування термінологічного апарату та методичного інструментарію.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Залежно від методологічної платформи виділяють чотири тлумачення суті процесу пізнання й, відповідно, концепту: об'єктивістське, суб'єктивістське, емпіричне й діяльнісне.

Попри значні розбіжності в трактуванні концепту, представники лінгвістичних підходів, що спираються на різне методологічне підґрунтя, єдині у визнанні таких характеристик концепту: концепт є основною одиницею структурованого знання у свідомості людини; навантажений культурною інформацією; його зміст і структуру можна встановити через аналіз значення мовних одиниць, що його репрезентують (об'єктивують / опредметнюють / вербалізують / втілюють / актуалізують у мовленні); такий аналіз не є вичерпним, бо встановити усю сукупність засобів вербалізації концепту неможливо: з одного боку, концепт може мати й невербалізований зміст, а з іншого – не всі концепти об'єктивуються мовними засобами; факт мовної об'єктивації концепту свідчить про його актуальність для мовного колективу; наявність або відсутність мовної об'єктивації концепту не впливає на реальність його існування у свідомості представників лінгвокультури як одиниці мислення; концепт може бути об'єктивованим окремим словом, словосполученням, фразеологізмом, реченням і цілим текстом (низкою текстів), а також невербальними засобами; значення мовних виразів фактично «прирівнюються до виражених у них концептів або концептуальних структур» [11, 92]; значення є «концепт, пов'язаний знаком» [15, 6].

Найбільш розповсюджена **об'єктивістська методологічна платформа**. Саме вона є підґрунтям переважної більшості лінгвістичних досліджень концептів. Ця платформа відома у науці як *метафора віддзеркалення*, тобто філософський погляд, згідно з яким людина сприймає незалежну й відсторонену від неї дійсність за допомогою органів чуття й відображає суть речей у ментальних репрезентаціях (концептах). Найбільш важливі концепти отримують назву.

Основні **положення об'єктивістської концепції мови** зводяться до таких тез: мовний знак має значення, оскільки заміщає дещо, що лежить за межами мови – реальні об'єкти та їх конститутивні характеристики; значення має об'єктивну, конвенціональну природу й не залежить від людини; значення структуроване, його можна розкласти на компоненти, так що значення речення можна отримати із значень його частин і структури.

Об'єктивістська концепція мови складає методологічне підґрунтя семантико-когнітивного підходу до вивчення концептів, репрезентованого численними дослідженнями лінгвістів країн пострадянського простору (О. С. Кубрякова, В. З. Дем'янков, Р. І. Павільйоніс, М. М. Болдирев, С. А. Жаботинська та ін.).

У межах цього підходу мову розглядають як одну з когнітивних здібностей індивіда, поряд з увагою, пам'яттю тощо, й водночас як «когнітивний інструмент – система знаків для репрезентації (кодування) і трансформації інформації» [8, 53]. Відповідно, комунікацію розуміють як обмін інформацією: «Передавання певної інформації і процес спілкування загалом являють собою передачу або обмін концептами у вербальній чи невербальній формі» [2, 24].

Концепт тлумачиться як ментальна репрезентація дійсності: «одиниця ментальних чи психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відбиває знання та досвід людини, й оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, відбитої в людській психіці» [8, 90].

Щодо методичного інструментарію, плідним вважають і ономаціологічний, і семасіологічний аналіз: якщо ономаціологічний аналіз передбачає виявлення різнорівневих засобів реалізації концепту, то семасіологічний аналіз пов'язаний з певною ієрархією процедур. На нижчому рівні ієрархії знаходиться компонентний аналіз, результати якого фіксують у термінах диференційних сем; штабелем вище розміщений дефінітивний аналіз, що здійснюється на основі лексикографічних джерел і спрямований на знаходження семантично близьких одиниць у дефініціях мовних форм у термінах слів-ідентифікаторів. Наступним кроком є когнітивний аналіз, що полягає в пошуку структур знання, які стоять за мовною формою; особливий акцент роблять на знаходженні екстенціоналів форм і тих повсякденних знань, які входять у семантику форм і/або асоціативно пов'язані з тілом відповідних знаків та можуть бути встановлені завдяки механізмам інференції. Для їх виявлення «потрібно базуватися на більш репрезентативному мовному матеріалі, а нерідко й вийти за межі відповідних лексикографічних видань. Нарешті, найвищий щабель становить концептуальний аналіз, що здійснюється через узагальнення результатів аналізу когнітивного і тому являє собою певну операцію виведення спільного знаменника з усіх попередніх спостережень» [10, 15–16]. Результати концеп-

туального аналізу подають у вигляді моделей концептів, для чого розбудовують і широко застосовують методики, започатковані представниками експерієнціального підходу, зокрема, методика фреймового моделювання [3].

Об'єктивістській теорії пізнання протистоїть **суб'єктивістська**, згідно з якою людина сприймає незалежну й відсторонену від неї дійсність за допомогою органів чуття, проте не здатна проникнути в суть речей, оскільки ці речі ніяк не визначають способи взаємодії людини з ними та їх розуміння.

Основні **положення суб'єктивістської концепції мови**: на основі інтуїції, уяви, відчуттів, емоцій, індивідуального досвіду, з системою цінностей включно; значення суб'єктивне й індивідуальне, цілком і повністю залежне від людини; значення не структуроване, як не структурований і досвід людини; відповідно, дійсність неможливо до кінця пізнати й неможливо повноцінно передати інформацію іншій людині в процесі комунікації.

Суб'єктивістська платформа об'єднує кілька підходів до аналізу концепту, найбільш відомими серед яких є філософсько-культурологічний, лінгвокультурний і когнітивно-поетологічний. Представники цих підходів спираються на розуміння об'єкта пізнання як епістемічної, але не онтологічної сутності, продукту гносеологічної діяльності суб'єкта, виходячи з припущення, що в концепті втілюються не властивості об'єкта загалом, а уявлення суб'єкта пізнання про властивості об'єкта, які формуються в процесі життєдіяльності під впливом соціокультурного досвіду.

Філософсько-культурологічний підхід представлений концепцією Ю. С. Степанова, котрий тлумачить *концепт* як смисл, що породжується індивідом (творцем) в історичних рамках певної культурної традиції, проте відбиває єство творця, а не онтологію дійсності; є «згушенням культури у свідомості людини; тим, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини <...>, тим, за допомогою чого пересічна людина, а не «творець культурних цінностей» сама входить у культуру і в деяких випадках впливає на неї» [19, 40–41].

У методичному плані, зважаючи на те, що вихідною формою (етимологією) концепту є «стисла до основних ознак змісту історія» [19, 47–48], важливу роль в описі концепту надають етимолого-історичному аналізу, що висвітлює першооснову концептів культури, так званих констант [19, 67–68]. Для представлення структури концепту застосовують капсульну модель, конституювану трьома ознаками: 1) основною актуальною ознакою, відомою кожному носію культури і значущою для нього; 2) додатковою чи декількома додатковими пасивними ознаками, актуальними для окремих груп носіїв культури; 3) внутрішньою формою, неусвідомлюваною у повсякденному житті, відомою лише спеціалістам, але такою, що визначає зовнішню знакову форму вираження концепту [19, 47–48].

Лінгвокультурологічний підхід представлений роботами лінгвістів (С. Г. Воркачев, В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін, А. М. Приходько та ін.), які вивчають лінгвокультурний концепт (ЛК) як умовну ментальну одиницю, спрямовану на вивчення мови, свідомості та культури: свідомість постає як область перебування концепту, культура його детермінує, мова і/або мовлення є сферами, де він набуває опредметнення; при цьому, категорії свідомості реалізуються в мовних категоріях і одночасно детермінуються ними [7, 12–13; 18, 21–22].

У структурі ЛК виділяють поняттєвий, образний та ціннісний складники. Поняттєвий складник містить лише фактичну інформацію про реальний чи уявний об'єкт, яка слугує підґрунтям для формування концепту; образний складник фіксує когнітивні метафори, що «підтримують» концепт у мовній свідомості; ціннісний складник визначає місце репрезентованого концептом феномена в системі аксіологічних орієнтирів лінгвокультурного соціуму. Поняттєвий компонент зберігають у свідомості у вербальній формі, а образний є невербальним і піддають лише опису та інтерпретації [7, 13].

Основним методом є *ономасіологічний аналіз*, що полягає у виявленні мовних засобів, які об'єктивують досліджуваний ЛК, в описуванні максимально повно семантики цих одиниць, моделюванні змісту концепту як глобальної ментальної одиниці через її національну (соціальну, вікову, гендерну, територіальну) своєрідність і визначенні місця концепту в національній картині світу. Конкретні методики включають дефінітивний, контекстуальний, етимологічний аналіз, вивчення паремій та афоризмів, а також експеримент (інтерв'ю, анкетування) [6, 131].

Для моделювання структури ЛК переважно застосовують *польову модель*: найбільш актуальні для носіїв мови асоціації конституюють ядро концепту, а менш значимі – периферію [5, 12].

Когнітивно-поетологічний підхід представлений лінгвістами (М. Н. Freeman, R. Tsur, О. П. Воробйова, Л. І. Белехова, В. Г. Ніконова, О. А. Бабелюк), які опікуються специфічним типом концеп-

ту – словесним поетичним образом (СПО) як лінгвокогнітивним ментаконструктом, що відбиває світобачення автора художнього тексту.

Базовою тут є методика реконструкції СПО [1; 23; 28], яка націлена на виявлення трьох структурних площин образу: універсально-сислової, узагальнено-змістової, оцінно-образної, які, співвідносяться, відповідно, з універсальним архетипним, конвенційним лінгвокультурним та індивідуальним знанням.

Співвідношення між словесним поетичним образом і значенням мовних знаків, що вербалізують його в художньому тексті, пояснюється із застосуванням понять профілю / бази Р. Ленекера, де актуальна частина змісту СПО постає як фокус уваги [31, 145], «висвітлена» частина. Найбільш значуща інформація називається профільованою, тобто додатково підсвіченою на фоні актуалізованої структури [30, 486–490]. «Висвітлення» одних складників пов'язане з «приховуванням» інших [26, 80]. У кожному текстовому фрагменті за допомогою вербальних засобів «висвітлюється» один або кілька аспектів і профілюється один або кілька контурів СПО. Цілісний «портрет» СПО можна скласти, звівши в одну реконструйовану структуру всі ідентифіковані контури.

Спроба знайти компроміс між об'єктивістським та суб'єктивістським тлумаченням процесу пізнання втілюється в **емпіричній методології**. Емпіризм, з одного боку, приймає постулати об'єктивізму про реальність об'єктів об'єктивного світу, що існує незалежно від суб'єкта, а також те, що саме ці об'єкти визначають способи взаємодії з ними та їх розуміння. Проте, з іншого боку, емпіризм приймає й суб'єктивістські уявлення про індивідуальність значення, обумовленість значення не лише раціональним знанням, але, насамперед, сенсомоторним досвідом людини.

Основні **положення емпіричної концепції мови** зводяться до таких формулювань: мовний знак має значення, оскільки він є результатом взаємодії між суб'єктом пізнання, насамперед, в рамках його сенсомоторного досвіду, й об'єктом; значення знака не є дзеркальним відображенням об'єкта; воно підказується об'єктом, і тому залежить і від об'єкта, і від суб'єкта; тіло і мозок є інтегрованим організмом і взаємодіють через хімічні й нейронні зв'язки; значення не має конвенціональної природи; значення некомпозиційне; мовні форми самі по собі без зв'язку з тілом і емоціями людини не несуть ніякої інформації; розуміння в комунікації досягається завдяки тому, що «біологічно ми настільки близькі один одному, що ми конструємо схожі нейронні патерни тієї самої речі, а зі схожих нейронних патернів виникають схожі ментальні образи» [4, 99].

Лінгвістичні дослідження концептів, що спираються на емпіричну методологію представлені **експерієнціальним підходом**, що об'єднує лінгвістів (G. Fauconnier, Ch. Fillmore, R. Jackendoff, M. Johnson, R. Langacker, G. Lakoff, L. Talmy), які розуміють концепт як продукт тілесного досвіду людини й нейронних структур мозку, що забезпечують цей досвід. Основні здобутки підходу пов'язані з ідеєю втіленості (embodiment) Дж. Лакоффа, згідно з якою концептуальні структури людини виникають з її сенсомоторного досвіду і набувають значення через зв'язок із тілом [28; 25]. Отже, природу мови можна розкрити під час вивчення нейронних механізмів мозку й пов'язування подальших успіхів когнітивістики з її інтеграцією з нейронною теорією (нейрофізіологією й нейропсихологією) [29].

Основною властивістю концепту вважають неізолюваність, зв'язаність з іншими концептами. Цю властивість реалізують у понятті абстрактного *концептуального простору* (когнітивної області (cognitive domain) за Р. Ленекером; *когнітивної структури* (cognitive structure) за Л. Талмі, *ментального простору* (mental space) за Ж. Фоконьє і Дж. Лакоффом, *фрейму* (frame) за Ч. Філлмором), який розуміють як царину концептуалізації, співвідносну з осмисленням людиною реальних ситуацій минулого і майбутнього, гіпотетичних ситуацій і ситуацій можливих світів. Концептуальні простори мають суто когнітивний статус (вони не існують поза мисленням) і структуруються за допомогою когнітивних моделей.

У межах концептуального простору концепти як дискретні сутності можуть бути адекватно осмисленими і відмежованими один від одного лише на фоні структури знань, частиною яких вони є [21, 2]. Ідея когнітивного контексту як структури знань, що слугує фоном для виділення (профілювання) концептів, утілюється в поняттях: домену як структури знань, стосовно якої можливо осмислення концепту як цілісної сутності [30; 27] і фрейму як «системи концептів, співвіднесених таким чином, що для розуміння будь-якого з них потрібно взяти до уваги цілісну структуру, до якої входить концепт» [24, 111].

У термінах Р. Ленекера співвідношення між концептом та доменом описано за допомогою візуальної пари «профіль – база» [30], а в термінах Дж. Лакоффа – «концепт – ідеалізована когнітивна модель» [27] (фрейм, що являє собою «ідеалізований варіант світу, який просто не включає усі можливі реальні ситуації» [22, 28]).

Сукупність ментальних репрезентацій (концептів), що профілюються стосовно доменів, які відрізняються від ідеалізованої когнітивної моделі, утворюють *поняттєву категорію* (conceptual category) [27]. Іншими словами, ідеалізована когнітивна модель репрезентує концепт, який лежить в основі формування категорії і визначає її зміст, тобто *прототип* – когнітивний орієнтир категорії [27].

Концептуальні простори структуруються за допомогою різних когнітивних моделей: образ-схемних, пропозиціональних (фреймових), метафоричних, метонімічних, символічних. Особливо продуктивними виявляються схемні моделі: саме схеми, за виразом Дж. Лакоффа, «структурують наш просторовий досвід, структурують і власне концепти» [27, 283]. Схему розуміють як укорінену у свідомості категоризувальну абстракцію (абстраговану від низки конкретних мовних форм і значень), яка не має конкретного втілення (it is not embodied) [30, 371; 21, 4, 15] і може бути репрезентована графічним способом. Це когнітивний конструкт, який допомагає зіставити конкретні перцептивні відчуття, емоційні переживання, тілесні рухи людини з ментальними репрезентаціями, тобто підвести їх під загальні рамки, де одиничне зводиться до загального і піддається ідентифікації / категоризації.

Методичний інструментарій, започаткований представниками експерієнціального напряму, складає фундамент, на якому базуються усі інші напрями когнітивної лінгвістики взагалі і концептології зокрема.

Надаючи оцінку концепції втіленості розуму, О. О. Залевська акцентує на тому, що пояснює суть слова в індивідуальній свідомості (тобто використання слова для себе), проте замикається на людині як біологічній системі, випускаючи соціальну природу людини. Відтак потрібно зробити ще один крок для пояснення того, завдяки чому слова є засобом комунікативної взаємодії [4, 103].

Цей крок здійснює **діяльнісна методологія**. Це новий тип мислення, що має природні (біологічно-соціальна концепція мови У. Матурани і Ф. Варели), яка отримує подальший розвиток на основі принципу розподільності когніції [20]. Її філософські витоки (А. Бергсон, Л. Вітгенштейн, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, М. Фуко, Ф. Гваттарі) й засновується на гіпотезі, що набуття знання залежить як від того, що відбувається всередині тілесної оболонки організму людини під впливом зовнішнього середовища, тобто матеріальних об'єктів, так і від того, що відбувається за межами тілесної оболонки під час взаємодії людини як біологічного організму з іншими подібними йому біологічними організмами, тобто в ситуації інтерсуб'єктної дискурсивної взаємодії. Саме в ситуації дискурсивної взаємодії відбувається перехід із біологічної сфери в соціальну, і суб'єкт реалізує можливість назвати й описати свої уявлення про той чи інший об'єкт пізнання.

Основні положення діялісної концепції мови зводяться до таких тез: семіотична значущість не є інгерентною властивістю мовного знака; форма стає знаком лише в «місці знаходження», будучи поміщеною в топографічний контекст: мовна форма «стає знаком, як тільки і коли вона використовується загалом, та її значення є функцією такого використання» [5, 115]; як наслідок, мовний знак не можна вважати носієм значень у тому розумінні, що значення не становить частини матеріального тіла мовного знака (ні на якому рівні єдності форми і змісту знака не існує): «знаки не несуть і не передають значень (це метафори) від однієї людини до іншої» [17, 16]; значення є «когнітивним феноменом, тобто феноменом, що породжується цариною когнітивних взаємодій організмів» [8, 153].

Таке розуміння мовного знака вимагає відмови від погляду на комунікацію як діяльність, пов'язану з «передачею смислів», і розгляду її як зусилля щодо встановлення спільних орієнтирів у тій чи іншій ситуації взаємодії [8, 153];

Лінгвістичні дослідження концептів, засновані на діялісній методології, представлені когнітивно-дискурсивним підходом, який об'єднує лінгвістів різних дослідницьких шкіл (О. О. Залевська, О. В. Кравченко, І. К. Архипов, О. І. Морозова, А. П. Мартинюк), які тлумачать концепт як динамічну одиницю психічних ресурсів людини, що виникає в процесі наділення мовної форми значущістю (тобто здатністю забезпечувати орієнтацію в життєвому просторі) у ситуації дискурсивної взаємодії

індивідів і є втіленням їх індивідуального (перцептивного, афективного й когнітивного) досвіду, сформованого в рамках певної лінгвокультури.

Дослідження концепту як інтерсуб'єктивної сутності вимагає застосування матеріалу й методик аналізу, які б дозволяли «схопити» індивідуальний смисл, що народжується в ситуації спілкування. Таким вимогам відповідає діалогічний дискурс, де були б представлені різні інтерпретації однієї і тієї ж мовної форми або однієї і тієї самої предметної ситуації. Інструментом аналізу є методика когнітивно-дискурсивної інтерпретації [13, 6], що дозволяє виявити пресупозиції суб'єкта дискурсу, покладені в основу експлікатур та імплікатур, і вивести інференції стосовно тих чи інших ознак концепту, якщо інтерпретатор і дослідник є однією особою, й/або прогнозувати інференції іншого інтерпретатора.

Моделювання концепту здійснюється в термінах модусної моделі М. В. Нікітіна [16, 173–174], яка розбудовується в діяльнісному ключі [12; 14]. У рамках моделі концепт тлумачиться як гештальтне утворення, що існує у вигляді складного переплетіння операційних модусів – іпостасей, які забезпечують ті чи інші функції в процесі життєдіяльності людини (систематизацію, класифікацію, категоризацію, ідентифікацію, структурацію тощо – їх повний перелік ще не встановлений). Кожний модус включає і когнітивний (опис світу й сутностей, що його «населюють»), і прагматичний зміст (їх оцінка й емотивне переживання).

В основу модусної структури концепту покладена антиномія «загальне :: одиничне», яка втілюється насамперед у понятті й уявленні, де поняття абстрагується від оцінки, репрезентуючи загальне знання, максимально відсторонене від переживань суб'єкта – думку про клас (і реальний, і сконструйований свідомістю) в абстрагованості від конкретних представників класу або про ознаку чи відношення, абстраговані від їх носіїв, а уявлення, навпаки, тяжіє до оцінки та її емотивного переживання, оскільки репрезентує думку про одиничне в усій повноті його ознак. Образ відіграє особливу роль, займаючи серединну позицію між поняттям і уявленням та забезпечуючи рух думки від одичного до загального і навпаки. Як модусна іпостась концепту образ прив'язує поняття до перцептивно сприйнятої конкретності світу і разом з тим перетворює конкретні параметри відчуттів на конкретно-узагальнену мисленнєву форму, проміжну на шляху до абстрактно-відстороненої форми поняття [16, 190]. Окрім систематизації ознак поняття (образ класу та образ одиничного), образ слугує ідентифікації, класифікації / категоризації сутності (образ-прототип, образ-стереотип), проясненню абстрактної сутності через уподібнення її сутності, даній в перцептивному досвіді (метафоричний образ), міфологізації сутності в парадигмі культури (образ-символ) [12].

Функції іпостасей концепту не пов'язані з усвідомленим цілеспрямованим когнітивним зусиллям суб'єкта пізнання. Вони є способом і умовою його життєдіяльності як біологічного, так і соціального організму. Винятком є така гранична іпостась концепту, як логічне поняття (очевидно, це та грань, за якої концепт більше не існує як індивідуальний смисл; логічне поняття репрезентує іншу сутність – метаконструкт, який і є об'єктом більшості лінгвістичних досліджень різних напрямків концептуального аналізу), хоча теоретично допустимий випадок неусвідомлюваного оперування логічним поняттям, коли суб'єктом є фахівець у відповідній царині пізнання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для уникнення небажаної еkleктики, науковцям, що опікуються дослідженням концептів, слід усвідомлювати, з яких методологічних позицій вони виходять, оскільки різні методологічні платформи обґрунтовують несумісні тлумачення концепту як об'єкта аналізу.

Перспективи розвитку концептології пов'язані з дослідженням саме дискурсивного конструювання концептів, адже лише в дискурсі можна «схопити» індивідуальні смисли, що віддзеркалюють соціокультурний конвенціональний досвід суб'єкта, зафіксований у словниках, крізь призму безпосереднього перцептивного й афективного (емоційно-оцінного) індивідуального досвіду, різноманітні аспекти якого визначають напрями інтерпретації значення мовних виразів у ситуації дискурсивної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: Лінгвокогнітивний аспект / Л. І. Белехова. – Херсон : Атлант, 2002. – 368 с.
2. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : [курс лекцій] / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. ун-та, 2001. – 123 с.

3. Жаботинская С. А. Принципы создания ономаσιологических моделей и событийных схем в языке / С. А. Жаботинская // Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство: сб. в честь Е. С. Кубряковой. – М.: Языки славян. культур, 2009. – С. 381–401.
4. Залевская А. А. Проблема тело – разум в трактовке А. Дамазио / А. А. Залевская // *Studia Linguistica Cognitiva*. – М.: Гнозис, 2006. – Вып. 1 : Язык и познание: Методологические проблемы и перспективы. – С. 82–105.
5. Карасик В. И. Базовые характеристики концептов в лингвокультурной концептологии / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Антология концептов ; [под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина]. – М.: Гнозис, 2007. – С. 12–14.
6. Карасик В. И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
7. Кравченко А. В. Является ли язык репрезентативной системой? / А. В. Кравченко // *Studia Linguistica Cognitiva*. – М.: Гнозис, 2006. – Вып. 1 : Язык и познание: Методолог. проблемы и перспективы. – С. 135–156.
8. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина; под общей ред. Е. С. Кубряковой]. – М.: Моск. гос. ун-т, 1996. – 245 с.
9. Лав Н. Когниция и языковой миф / Н. Лав // *Studia Linguistica Cognitiva*. – М.: Гнозис, 2006. – Вып. 1 : Язык и познание: Методолог. проблемы и перспективы. – С. 105–134. (Love N. Cognition and the language myth / N. Love // *Language Sciences*. – 2004. – Vol. 26, № 6. – P. 525–544).
10. Кубрякова Е. С. Предисловие / Е. С. Кубрякова // Концептуальный анализ языка: Современные направления исследования: сб. науч. тр. – М.: РАН. Ин-т языкознания; ТГУ им. Г. Р. Державина, 2007. – С. 7–19.
11. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова. – М.: РАН Ин-т языкознания, 1997. – 327 с.
12. Мартынюк А. П. Опыт модусного моделирования концепта (на примере концепта CELEBRITY / ЗНАМЕНИТОСТЬ, актуализированного в англоязычном газетном дискурсе) [Электронный ресурс] / А. П. Мартынюк // Когниция. Коммуникация. Дискурс: междунар. сб. науч. тр. Направление «Филология» / [ред. И. С. Шевченко, В. И. Карасик]. – № 1. – 2010. – С. 93–100. – Режим доступа: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/home>.
13. Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англомовного публіцистичного дискурсу): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. П. Мартинюк. – К., 2006. – 40 с.
14. Морозова О. І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. І. Морозова. – К., 2008. – 32 с.
15. Никитин М. В. Лексическое значение в слове и словосочетании / М. В. Никитин. – Владимир: ВГУ, 1974. – 127 с.
16. Никитин М. В. Основания когнитивной семантики: [учеб. пособие] / М. В. Никитин. – СПб.: Изд-во РГПУ, 2003. – 277 с.
17. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / М. В. Никитин. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.
18. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты: [монография] / Г. Г. Слышкин. – Волгоград: Перемена, 2004. – 340 с.
19. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М.: Академический проект, 2001. – 990 с.
20. Clark A. The extended mind / A. Clark, D. Chalmers // *Analysis*. – Vol. 58. – № 1. – 1998. – P. 7–19.
21. Clausner T. C. Domains and image schemas / T. C. Clausner, W. Croft // *Cognitive Linguistics*. – 1999. – Vol. 9, № 2. – P. 1–31.
22. Croft W. *Cognitive linguistics* / W. Croft, D. Cruse. – Cambridge: CUP, 2004. – 356 p.
23. Fauconnier G. Conceptual Integration Networks / G. Fauconnier, M. Turner // *Cognitive Science*. – 1998. – Vol. 22, № 2. – P. 133–187.
24. Fillmore Ch. Frame semantics / Ch. Fillmore // *Linguistics in the morning calm: Selected papers from the SICOL*. – 1981. – Seoul, 1982. – P. 111–137.
25. Johnson M. Why cognitive linguistics requires embodied realism / M. Johnson, G. Lakoff // *Cognitive Linguistics*. – 2002. – Vol. 13, № 3. – P. 245–263.
26. Kövečses Z. *Metaphor: A Practical Introduction in Cognitive Linguistics* / Z. Kövečses. – Oxford and New York: OUP, 2002. – 304 p.
27. Lakoff G. Women, fire and other dangerous things. What categories reveal about mind / G. Lakoff. – Chicago: L.: Univ. of Chicago Press, 1987. – 614 p.

28. Lakoff G. Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to western thought / G. Lakoff, M. Johnson. – N.Y. : Basic Books, 1999. – 602 p.
29. Lakoff G. The brain's concepts / G. Lakoff // Paper presented at the 8th International Cognitive Linguistic Conference. – Logrono, July 20–25, University of La Rioja (Spain). – 2003.
30. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar / R. W. Langacker. – Stanford : SUP, 1987. – Vol. 1: Theoretical Prerequisites. – 516 p.
31. Langacker R. W. A course in cognitive grammar / R. W. Langacker // Cognitive Linguistics. – 2001. – Vol. 12. – № 12–2. – P. 143–188.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 81'22'44: 811.111

Х. Б. Мелько – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії та практики перекладу Київського національного університету культури та мистецтв

Особливості творення постмодерністської синестетичної метаболі

Роботу виконано на кафедрі теорії та практики перекладу КНУКіМ

У статті розглянуто особливості постмодерністського художнього дискурсу, проаналізовано постмодерністську метаболу як засіб синестетичних мапувань в англійському та українському постмодерністському художньому дискурсі. Визначено механізми функціонування метаболі.

Ключові слова: синестетичне мапування, постмодерністський художній дискурс, постмодерністська синестетична метаболо.

Мелько Х. Б. Особенности формирования постмодернистской синестетической метаболы. В статье раскрываются особенности постмодернистского художественного дискурса; анализируется постмодернистская метаболо как средство синестетического мапирования в английском и украинском постмодернистском художественном дискурсе.

Ключевые слова: синестетическое мапирование, постмодернистский художественный дискурс, постмодернистская синестетическая метаболо.

Melko Kh. B. Peculiarities of postmodern synaesthetic metabola formation. The article outlines the main features of postmodern discourse in contrasted languages. The peculiarities of postmodern synaesthesia were characterized; postmodern metabola as means of synaesthetic mapping in English and Ukrainian postmodern discourse was analyzed.

Key words: synaesthetic mapping, postmodern discourse, postmodern synaesthetic metabola.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній лінгвістиці зростає зацікавлення до вивчення постмодерністського дискурсу, виявлення його онтологічної сутності, тенденції розвитку та основних складників. Постмодернізм – це синтез старого й нового, минулого та майбутнього, знакова конструкція, яку потрібно розгадати. Постмодерністський дискурс можна представити у вигляді неспинного процесу конструювання знаків, це своєрідна ретельна розробка віддаленого змісту. Кожен знак у дискурсі набуває нового наповнення завдяки спільній праці автора та читача [1].

Постмодерністи заперечують усі моделі пояснення світу, тому власне постмодерністський дискурс не підпорядковується жодним правилам. Відмова від будь-якого структурного типу, порядку, «гри випадку» спонукає письменників-постмодерністів до пошуків нових стильових та мовних засобів відображення свідомості автора. У системі постмодернізму можна брати участь у грі, навіть не розуміючи її, сприймати глобально й надзвичайно серйозно. Світ мислиться як текст, як безкінечне перекодування і гра знаків, поза межами яких неможливо уявити істину такою, якою вона є. Текст постає як інтертекстуальна гра свідомих чи несвідомих запозичень, цитат, кліше [6, 24]. Імо-